

beli paralellizmus a fgr. nyelvekben a prózai beszédnek is ősi tulajdona. A paralellizmus minden primitív költészetben megtalálható, azért nem is lehet tárgya összehasonlító nyelvészeti kutatásnak; ennek a jelenségnek a vizsgálata a néplélektan más körébe tartozik.

KERTÉSZ MANÓ,

Kisebb közlemények.

Adalékok a magyar nyelv szófejtő szótárához.

25. **Kemény.** — Ezen szónak régóta ismert md. megfelelőjével (*keine, keine*) PAASONEN a következő finn alakokat egyezteteti: *kämä* 'merevség', *kämeä* 1. 'vastag, szilárd, erős', 2. 'okos', 3. 'akadékoskodó, veszekedő' (Mordw. Chrest. 75). — Kétségkívül idetartoznak még a következő osztják-szamojéd alakok is: *kôm* K. NP. Tas. 'zäh, hart', *küm* B. id. (CASTRÉN 121). A BUDENZ idézte vogB. *kümen* 'erősen, nagyon' (MUSz. 16) aligha tartozik ide; vö. vogK. és P. *kôm* 'erő, tehetség' (SZILASI 51).

26. **Ver.** — Vö. BUDENZ, MUSz. 573. Megfelelője megvan az osztjÉ.-ban is: *çuri pozina uàraskälëm* 'a teknőt a farkammal megcsapkodom' NyK. 36 : 351. | *çölëm laual çämçina vàraskäslì* 'a három lovát ostorral megveregette' NyK. 37 : 72. | *svrt pozal selta uàraskäslì* 'a csuka egyet csapott a farkával' NyK. 36 : 352 (tkp. 'a csuka azután farkát csapdosta'). A *uàraskälëm, uàraskäslì, vàraskäslì* alakokban levő -s mozzanatos képző (vö. SCHÜRZ: Az északi-osztják szóképzés, NyK. 40 : 17).

27. **Ellik** 'felszáll (a lóra)': Lora *ellò* nem zabadeithatta meg ő lelket: ascensor equi (Bécsi-k. 218, 291). Megverec minden lovat es ő *ellòiet* (312). El aluttac mend kik *ellettek* louakra (Apor-k. 31). Lovakra *ellettek* (Döbr.-k. 141). ő *fel ellic* a zamarra (307). Louaknak *fel ellòy*: ascensores equorum (309). El zenderednek mynd *kyk fel ellettek* vala lovokra (Keszth.-k. 191. Kulcs.-k. 183). — Az *ellik* igénél nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy ikes ige, már pedig tudvalevő dolog, hogy az -ik rag eredetileg csak a szenvedő és a reflexív igékhez járult, tehát kétségtelen, hogy az *ellik* reflexív alak, a mely eredetibb *ellvik vagy *elvik-re megy vissza és tulajdonképpen annyit tesz, mint 'emeli magát, emelődik'. Összetartoznak vele a következő osztják szavak: *еллалет, еллалет, еллалалет* 'sich erheben' (АНЛ-ВИСТ 67); *елларталет* 'aufheben' (u. o.); *ëlla-* 'támad, emelkedik', *noç ëllëm* 'sich emporhebend' (BEKE, Északi-osztják szój. KSz. VIII. 5); *ëtta* 'fülemelkedő, emporsteigend, sich erhebend'

ëtta žunt torëyna 'zur zeit der aufsteigenden morgenröte' (PATKANOV 17), *ëdem* (f. *ëttem*) 'emelkedni, felnöni, virulni; megtörténni'; *anža ëdöt* 'die hagebutten gediehen (gut)', *žunt ëdöt* 'die morgenröte gieng auf'; *ëdägem* (frequ.), *ëdemem*, *ëmëm* (mom.), *ëdemüdem* (frequ.), *ëdesem* (augm.) (PATKANOV 12). — Más egyeztetés: Nyr. 39 : 434 (SIMONYI); vö. FUF. II. 254 (SETÄLÄ).

28. Szíj. — A régi nyelvben: *zywyat* Jord.-k. 454, *zju* LevT. I. 229. MOLNÁR ALBERTNél *sziv* alakban fordul elő; vö. még *sziv* Szlavónia Nyr. 23 : 213, *sziva* Brassó m. Bácsfalú Nyr. 3 : 564, *szivu* Brassó m. Hétfalu Nyr. 16 : 575 (MTsz.). — Az erdélyi népnelyvben még a következő teljesebb alakok találhatók: *szijju*, *szijjura*, *sziju* (vö. BUDENZ, MUSz. 296, SZINNYEI, NyK. 33 : 131). — BUDENZ a *szij* szót a *szil-* (f. **sal-*) 'secare, findere, scindere' ige származékának tartja (MUSz. 296). SZINNYEI egy régebben megjelent közleményében így ír BUDENZ magyarázatáról: «Azóta előkerült a *sziju*, *szijju* alak, sőt *szijü* is (MTsz.), és előkerült a *szil* (*szijjok*, *sziv*) 'vág, hasít, farag, gyalul' ige is (MTsz.), s ezek kétségtelenné teszik BUDENZ magyarázatának helyességét» (NyK. 33 : 131). Azonban ez a magyarázat alaktanilag egyáltalában nem, jelentésanilag pedig igen nehezen okolható meg. Ezen értelmezés szerint a *szij*-ban és fentebb idézett mellékalakjaiban deverbális képzést kellene látnunk. Igen ám, csakhogy éppen itt van a nehézség. A *sziva*, *szivu*, *szijju*, *sziju* alakok *u*, esetleg *a*-jában elvégre lehetne deverbális képzőt keresni, s a *szil-* párjából a **szal-*-ból valóban alakultak is ilyen képzések: *szalu*, *szalü* 'vályúzó, hornyoló horgas fejsze, vájó balta'; *szalü* 'ácsok simító szerszáma' (MTsz.). A *szil-*-ből is lehetett *szilu*, a melyből azután *szilyu*, *sziju*, *szijju* fejlődött, de a *szivu*, *sziva* alakot már lehetetlen a *szilu*-ból levezetni, mert a magyarban az *l* intervokális helyzetben sohasem esik ki, tehát a *v*-t nem lehet hiatustöltő hangnak felfogni, s a *szilu* > *szilyu* > *sziju* > *sziu* > *szivu* (*sziu* > *szia* > *sziva*)-féle hangfejlődés még valószínűtlenebb. Tehát már magában véve ez is elegendő volna arra, hogy a BUDENZ-SZINNYEI-féle egyeztetés helyességébe vetett hitünket megsemmisítse. Ő szerintük a *szij*, *sziv* már kopott alak volna, mert arra még csak gondolni sem lehet, hogy a *-j*-t vagy a *-r*-t tartanak deverbális képzőnek. A mi a jelentést illeti, a *szijat* elvégre lehetséges volna 'hasíték'-féle alapjelentésű szóból magyarázni, mert hiszen a *szij* csakugyan hasítékot, még pedig bőrhasítékot, illetőleg hasított bőrt jelent. A *szil-* igéből alakult ugyan egy deverbális képzés: *szilánk*, de ennek semmi köze sincs a *szij* fogalmához. Mindent összegezve a BUDENZ-SZINNYEI-féle magyarázat nem kielégítő. Sokkal valószínűbbnek látszik, hogy a magyar *szij* azonos a következő obi-ugor alakokkal:

osztjÉ. *sax*, *soz* 'fell', I. *sōz*, *soz*, S. *soz*, *soux* 'haut', VJ. *soz* 'bőr' (PÁPAI K. Déli-osztják szój. 34, BEKE i. m. 65, AHLQVIST 129, 134, PATKANOV 137).

vogÉ. *sāw* 'bőr', *sāwiy mā* 'kérges föld', *jiw-sāw* 'fakéreg'; vogK. *sāu* 'bőr' (SZILASI 126) (osztjÉ. $\gamma \sim$ vogÉ. $w: iu\gamma$ 'fa' $\sim$ *jiw* 'fa').

A *szij* népnyelvi alakjai végén levő *u-t* (*sziju*, *szijju*, *szivu*) ugyanazon kicsinyítő képzőnek tartom, a mely a *fiu*-ban is megvan. Ez utóbbi egyeztetés megmagyarázza a nyelvjárási alakok *v*-jét is, mert hiszen tudvalevő dolog, hogy az osztják γ -nak a magyarban nemcsak *j*, hanem *v* (*y*) is megfelelehet.

A *szij* szó eredetileg egyszerűen csak bőrt jelentett, s ebből fejlődött ki a szó mai jelentése: 'hasított bőr, riemen' (vö. szijat hasítok a hátadból). Mármost a 'bőr' > 'szij' jelentésfejlődés ilyenféle jelzős szerkezetekből magyarázható: 'metszett szij, hasított szij'. Később a jelzöt elhagyták, de azért a szó megtartotta a jelzős szerkezet jelentését, tehát a jelen esetben is ú. n. jelentéssűrűsödéssel állunk szemben.

29. **Kozmás.** — Elfogadható megfelelőjét eddig csak a lappból ismertünk: lpS. *kuössmōt* 'odaég, megkozmásodik', lpN. *guässmūt* u. a. (BUDENZ, MUSz. 39, SZINNYEI, NyH.⁴ 149). — Egyező vele még: osztj. *kušmem* 'égni', *kušmettem* 'égetni' (PATKANOV 64).

30. **Szak** $\sim$ osztj. *tšqk*, *šqk*, *sōz* 'kicsike, szikrányi' (vö. KARJALAINEN 80); f. *sukku*: *lyö* v. *survoo* *sukuksi* 'izzé porrá tör', stb. (vö. BUDENZ, MUSz. 268; SZINNYEI, NyH.⁴ 154). — Ide sorolandók még: vog. *sak* 'darab', *sakw*, *sāxw* KL. id. (dim.); *sakwali* 'széttörök, szétszakad', *sakwäti* 'tör', *sakäti* 'megront' (SZILASI 111).

KARA FERENCZ.

Irodalom.

AAWIK J. Vironkielen opas ynnä lukemisto ja sanasto. Porvoo, 1911.

Finnisch-ugrische Forschungen. IX. (SETÄLÄ E. N. Ein plan für finnisch-ugrische wörterbücher. — WICHMANN YRJÖ. Über eine art «rhotacismus» im tscheremissischen. — PAASONEN H. Über ein altes arisches lehnwort. — SETÄLÄ E. N. Zum lp. -šk- $\sim$ -ik-. — Ua. Beiträge zur finnisch-ugrischen wortkunde. 9. Fi. *kataja* 'wachholder'. — Anzeiger.)

SIMONYI, SIEGMUND. Franz Misteli. Denkrede. Mit dem Bildnis Franz Mistelis. Leipzig, 1912.

WIKLUND K. B. Lapparnas forna utbredning i Finland och Ryssland, belyst af ortnamnen. (Le Monde Oriental V. 1911.)

A M. Tud. Akadémia kiadásában megjelentek:

Asbóth Oszkár dr. A hangsúly a szláv nyelvekben	1.60
Bálint Gábor. Jelentése Oroszország és Ázsiában tett utazásáról és nyelvészeti tanulmányairól. Melléklet: 5 khálmik dana hangjegye	—40
— Kazáni-tatár nyelvtanulmányok. 3 füzet. Egy-egy füzet	2.—
Ballagi Mór. A nyelvfejlődés történelmi folytonossága és a Nyelvőr	—40
— Baronyai Decsi János és Kis-Viczay Péter közmondásai	—20
— Nyelvünk újabb fejlődése	—40
Brassai Sámuel. A magyar bővített mondat	—60
— A mondat dualismusa	1.20
— A neo- és palaeológia ügyében	—60
— Commentator commentatus. Tarlózatok Horatius szatiráinak magyarázói után	—80
— Paralepomena kai diorthoumena. A mit nem mondtak s a mit rosszul mondtak a commentatorok Virg. Aeneise II. könyvére. Különös tekintettel a magyarokra	—80
— Szórend és accentus	—80
Budenz József. A németországi philologok és tanférfiak 1874-ben Innsbruckban tartott gyűléséről	—30
— Az ugor nyelvek összehasonlító alakтана. Három füzet	4.80
— Egy kis viszhang Vámbéry Armin úr válaszára, vagyis «A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvészet» czumú II. értekezésére	—40
— Erdei- és hegyi-cseremiszt szótár. (Vocabularium cseremicum utriusque dialecti.) Főleg Reguly cseremiszt szógyűjteményéből és az Ujtestamentom cseremiszt fordításából 1.—	1.—
— Magyar-ugor összehasonlító szótár. (Lexicon Linguae Hungaricae cum Linguis Ugriacis comparatae.) 3., 4. és 5. füzet. Egy-egy füzet	2.—
— Moksa- és erza-mordvini nyelvtan	1.—
— Podhorszky Lajos magyar-sinai nyelvhasználása	—20
Fábian István. Finn nyelvtan	1.—
Finály Henrik. A besztercei szöszedet. Latin-magyar nyelvemlék a XV. századból.	
— Az eredeti kéziratból kiadta, értelmező jegyzetekkel kísérte és teljes szövmutatókat készített hozzá	4.—
— Adalékok a magyar rokonértelmű szók értelmezéséhez	—40
Gedeon Alajos dr. Az alsó-metenzéfi német nyelvjárás hangtana	1.50
Genetz Arwid dr. Orosz-lapp utazásomból	—40
Goldziher Ignác dr. A buddhismus hatása az iszlámra	—80
— A muhammedán jogtudomány eredetéről	—20
— A nemzetiségi kérdés az araboknál	—60
— A pogány arabok költészetének hagyománya	1.20
— A spanyolországi arabok helye az iszlám fejlődése történetében, összehasonlítva a keleti arabokéval	1.—
— Jelentés a M. T. Akadémia könyvtára számára keletről hozott könyvekről, tekintettel a nyomdaviszonyokra keleten	—40
— Palesztina ismeretének haladása az utolsó három évtizedben	—80
Halász Ignác. Svéd-lapp nyelv V: Népköltési gyűjtemény a pite lappmark arjepluogi egyházkerületéből. Gyűjtötte s magyar fordítással, jegyzetekkel ellátta	6.—
-- Svéd-lapp nyelv VI: Pite lappmarki szótár és nyelvtan. Rövid karesuandói lapp szógyezékkal	3.20
Hunfalvy Pál. A kondai vogul nyelv. A Popov G. fordításának alapján	6.—
— A Kún- vagy Petrarca-codex és a kúnok	—60
— A M. T. Akadémia és a szuómi irodalmi társaság	—40
— A számlálás módja és az év hónapjai	—40
— Az orientálistáknak Londonban 1874-ben tartott nemzetközi gyűléséről	—30
Imre Sándor. Nyelvtörténelmi tanulságok a nyelvújításra nézve	1.20
Joannovics György. Az ik-es igékről	—80
— Adalékok a magyar szóalkotás kérdéséhez	—60
— Ertsük meg egymást. (A neológia és orthológia ügyében)	—60
— Szórendi tanulmányok I. rész	—60
— Ugyanaz	—80
— Ugyanaz	—80
Kazinczy Ferencz levelezései. Közveteszi dr. Váczy János I—XV. köt.: 1763—1818-ig. Minden kötet ára 10 korona. A II. köteté	12.—
Kégl Sándor dr. A perzsa népdal	—90
— Tanulmányok az ujabbkori perzsa irodalom történetéből	3.—
Kunos Ignác dr. Három karagöz-játék	2.—
— Kis-Azsia török dialektusairól	—90
— Naszreddin Hodsa tréfái. Török (kis-ázsiai) szövegét gyűjtötte, fordítással és jegyzetekkel ellátta	3.—
— Oszmán-török népköltési gyűjtemény. Két kötet	10.20
— és Munkácsi Bernát dr. A belviszonyragok használata a magyarban	1.—

Gróf Kuun Géza. A kúnok nyelvéről és nemzetiségéről	—,80
— A sémi magánhangzókról	—,75
— Adatok Krim történetéhez	—,40
— Codex Cumanicus. Bibliothecae ad Templum Divi Marci Venetiarum primum ex integro edidit, prolegomenis notis et compluribus glossariis instruxit	10.—
Lindenschmidt Mihály. A verbászi német nyelvjárás	—,90
Lugossy József. Hangrendi párhuzam ezer példában	—,20
Mayr Aurél dr. A lágy aspiraták kiejtéséről a zendben	—,20
— Az úgynevezett lágy aspiraták phoneticus értékéről az ó-indben	1,20
Melich János. A gyöngyösi latin-magyar szótár-töredék. Veress Ignác másolata felhasználásával közrebocsátotta, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta	5.—
— Melyik nyelvjárásból valók a magyar nyelv régi német jövevényszavai. (A középfrank nyelvjárás térképével)	1,20
— A brassói latin-magyar szótár-töredék	—,60
Molnár Albert. (Szenczei-) naplója, levelezése és irományai. Jegyzetekkel ellátta Dézsi Lajos, Hasonmással	9.—
Munkácsi Bernát. Árja- és kaukázusi elemek a finn-magyar nyelvekben. I. kötet: Magyar szójegyzék s bevezetésül: A kérdés története	12.—
— Budenz József emlékezete	1,20
— Vogul népköltési gyűjtemény. I. kötet: Regék és énekek a világ teremtéséről. Első füzet. Vogul szövegek és fordításaik. Saját gyűjtése és Reguly Antal hagyományai alapján	3.—
Kiegészítő füzet	6.—
II. kötet: Istenek hősi énekei, regéi és idéző igéi. Első füzet. Vogul szövegek és fordításaik. Saját gyűjtése és Reguly Antal hagyományai alapján	8.—
III. kötet: Medveénekek. Első füzet. Vogul szövegek és fordításaik. Saját gyűjtése és Reguly Antal hagyományai alapján	10.—
IV. kötet: Életképek. Sorsénekek, vitézi énekek, medveünnepi színjátékok, állaténekek, mesék, találós mesék, néprajzi apróságok, földrajzi névjegyzék. Első füzet. Vogul szövegek és fordításaik. Saját gyűjtése és Reguly Antal hagyományai alapján	8.—
— Votják népköltészeti hagyományok	4.—
— Votják szótár. 4 füzet	16.—
Nyelvmlékek. Régi magyar ❖ Kiadta a M. T. Társaság IV. kötet. Első osztály: Guary-codex	2.—
Második osztály: Egyházi vegyes könyv (Winkler-codex)	3.—
V. kötet: A Jordánszky-codex bibliafordítása. Sajtó alá rendezte és kinyomatta Toldy Ferencz. A kész nyomtatványt az eredetivel összehasonlítta, a Csemez-töredék szövegével kiegészítette és előszóval ellátta Volf György	12.—
Nyelvmléktár. Régi magyar codexek és nyomtatványok. Szerkesztik: Budenz József, Szarvas Gábor és Szilády Aron. Közzéteszi Volf György. Tartalma:	
I. kötet: Bécsi-codex. — Münchener-codex	4.—
II. kötet: Veszprémi-codex. — Peer-codex. — Winkler-codex. — Sándor-codex. — Gyöngyösi-codex. — Thewrewk-codex. — Kriza-codex. — Bod-codex	4.—
III. kötet: Nagyszombati-codex. — Szent-Domokos-codex. — Virginia-codex. — Közzéteszik: Komáromi L. és Király Pál	4.—
IV. és V. kötet: Erdy-codex. Egy-egy kötet	4.—
VI. kötet: Tihanyi-codex. — Kazincezy-codex. — Horvát-codex	4.—
VII. kötet: Ehrenfeld-codex. — Simor-codex. — Cornides-codex. — Szent-Krisztina élete. — Vitkovics-codex. — Lányi-codex	4.—
VIII. kötet: Szent Margit élete. — Példák könyve. — Könyvecske a szent apostoloknak méltóságáról. — Apor-codex. — Kulesár-codex	4.—
IX. és X. kötet: Érsekújvári-codex. Egy-egy kötet	4.—
XI. kötet: Debreczeni-codex. — Gömöri-codex	4.—
XII. kötet: Döbrentei-codex. — Teleki-codex	4.—
XIII. kötet: Festetics-codex. — Pozsonyi-codex. — Keszthelyi-codex, Miskolczi-töredék	4.—
XIV. kötet: Lobkovitz-codex. — Batthyányi-codex. — Czech-codex	4.—
XV. kötet: Székelyudvarhelyi codex. — Guary-codex. — Nádor-codex. — Lázár Zelma-codex. — Birk-codex. — Piry-hártya.	6.—

*Megrendelhetők a M. Tud. Akadémia könyvkiadóhivatalában
Budapest, V., Akadémia-utca 2. sz.*